

УДК 330.34; 338.33; 658.5

DOI: 10.31673/2415-8089.2019.037882

Гусєва О. Ю., д.е.н., проф.;
Хлевицька Т. Б., к.е.н, доц.,
Державний університет
телекомунікацій

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

У статті сформовано концептуальне бачення складових цифрової економіки в сучасних умовах. Обґрунтовано перспективи розвитку цифрової економіки в Україні на основі оцінки її поточного місця у відповідних рейтингових індексах серед інших країн. Доведено необхідність конвергентно-орієнтованого розвитку телекомунікаційних підприємств як системоутворюючих в цифровій економіці.

Ключові слова: цифрова економіка, телекомунікаційні підприємства, конвергенція, розвиток.

Постановка проблеми. Глобальний досвід засвідчує, що сучасні «проривні» цифрові технології суттєво пришвидшують трансформацію суспільних процесів у всіх сферах діяльності. Вони зумовлюють перебудову сучасної економічної парадигми, оскільки викликають радикальні зміни існуючих бізнес-моделей, механізмів взаємодії держави, бізнесу то соціальних інститутів, власне розуміння конкуренції та конкурентної боротьби як таких. На сьогодні слабка взаємодія між законодавства в Україні чинить гальмівний вплив на розвиток економіки країни, викликаючи її аутсайдерське положення відносно розвинутих країн світу. Саме тому потреба в розумінні «вузьких місць», які уповільнюють швидкість цифровізації суспільного життя України загалом та економіки зокрема, а також з'ясування механізмів їх перетворення у «відправні точки» розвитку зумовили мету проведеного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «цифрова економіка» зобов'язаний своєю появою Дону Тапскотту і Ніколасу Негропonte. На сьогодні зміст цього терміну не є чітко визначеним, хоча існує велика кількість досліджень, які створили теоретико-методологічну основу поглибленого вивчення цифрової економіки. Так, Д. Белл [1], Ф. Махлуп [2], Д. Келли [3] досліджують перспективи розвитку сучасних економічних моделей країн, які сприяють формуванню цифрової економіки. Такі учені, як Є. Єщенко [4], К. Маслов [5] у своїх дослідженнях розкривають прикладні аспекти розвитку цифрової економіки, обґрунтовуючи перелік головних її драйверів (інформаційних технологій), які впливають на економічний розвиток країн. Проведений огляд літератури показав, що попри широке розкриття прикладних аспектів розвитку цифрової економіки, недостатньо уваги приділяється питанням взаємозв'язку між конвергентним спрямуванням підприємств та темпами розвитку цифрової економіки в країні. Хоча у теперішній час роль конвергентних процесів в економічному і технологічному розвитку є настільки значущою, що з ними пов'язано формування нових економічних циклів і укладів.

Мета статті – визначення перспектив та головних факторів, що впливають на формування цифрової економіки в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відправною точкою у розбудові цифрової економіки в Україні є прийняття 17 січня 2018 р Урядом України «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» [11]. В основі цієї концепції прийняте визначення «цифрової економіки» як

діяльності, в якій основними засобами (факторами) виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані як числові, так і текстові [11]. Узагальнення наявних в літературних джерелах визначень цифрової економіки дозволяє стверджувати, що термін, запропонований в означеній Концепції, не відображає повною мірою усіх засобів виробництва, які притаманні цифровій економіці. Зокрема, важко погодитись з тим, що основним фактором виробництва визначено лише цифрові дані. Адже, без застосування сучасних «проривних» технологій («Інтернету речей», хмарних сервісів, блокчейн-технологій, штучного інтелекту, квантових розрахунків) та використання сучасної підтримуючої інфраструктури (апаратних та програмних засобів, телекомунікаційних та інформаційних каналів зв'язку) функціонування цифрової економіки є неможливим. Власне сам зміст терміну «цифрова економіка» змінює і розуміння факторів виробництва як таких. Також доцільно розглянути позицію Міжнародної організації OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) [12], яка виокремлює лише три складові цифрової економіки: підтримуючу інфраструктуру (апаратне та програмне забезпечення, телекомунікації, мережі та ін.); електронний бізнес або e-business бізнес (ведення господарської діяльності та будь-яких інших бізнес-процесів через комп'ютерні мережі) та електронна комерція або e-commerce (дистрибуція товарів через Інтернет). Такий підхід вважаємо виправданим, якщо під цифровою економікою розуміти віртуалізацію бізнес-процесів та здійснення господарської діяльності виключно в мережі Інтернет. Проте практичний досвід засвідчує, що цифровізація охоплює майже усі бізнес-процеси: виробничі, фінансові, логістичні, маркетингові, кадрові та ін. Тому саме сучасні технології, на нашу думку, є драйверами розвитку цифрової економіки. Застосування «проривних» технологій несе з собою наявність ризиків та небезпек, основними об'єктами яких стають людина, інформація, технологія та економіка як така. Наявність ризиків цифровізації економіки для людини тісно пов'язана з ним як агентом економічних відносин, що трансформуються: його роллю як споживача та його трудовою активністю. Аналіз великих даних як обов'язкова складова цифрової економіки зумовлює підвищені інформаційні ризики. Враховуючи рівень складності застосовуваних технологій, можливими стають втрата керованості ними та їхня невідповідність рівню компетенцій осіб, що їх використовують. Все вище означене дозволило сформулювати власне концептуальне бачення цифрової економіки. Отже, вважаємо за доцільне виокремити три елементи, необхідні для забезпечення прискореної цифровізації економіки України. Зокрема, визначено вихідні передумови переходу до нового (четвертого) економічного укладу, з'ясовано сучасні драйвери цифрової економіки та ризики, що несе з собою трансформація сучасних, традиційних, економічних відносин в країні. Для того, щоб обґрунтувати перспективи прискореного розвитку цифрової економіки в Україні слід ґрунтовно оцінити її поточне місце у відповідних рейтингових індексах серед інших країн. У даний час найбільш ґрунтовними є чотири ключові інтегративні індекси, сумісне співставлення яких, на наш погляд, дає змогу оцінити існуючий рівень розвитку цифрової економіки в країні та окреслити провідні та проблемні напрями подальшого розвитку цифровізації. Головний прогрес в розвитку цифрової економіки різних країн та рівень інтеграції глобальної мережі в життя людей відображає рейтинг Digital Evolution Index, який визначається компанією «Mastercard» в партнерстві зі Школою права та дипломатії ім. Флетчера в Університеті Тафтса у 2017 році. За результатами їхніх розрахунків країнами, що сформували «цифрову еліту» світу стали Норвегія, Швеція, Швейцарія, Данія, Фінляндія, Сінгапур, Великобританія, Південна Корея, Гонконг та США (рис. 1). Ці країни характеризуються високим рівнем та швидкими темпами розвитку цифрової економіки. Зокрема, в США створено Інститут цифрового виробництва та інноваційного дизайну, який сьогодні є одним з найбільших центрів цифрової економіки в світі.

Частка цифрової економіки в ВВП США вже зараз становить майже 11%. Головною перешкодою у широкому застосуванні цього індексу є те, що на початок 2018 року у рейтингове обстеження за даним індексом було включено лише 60 країн світу. Зокрема, Україна не представлена у рейтингу країн за означеним індексом.

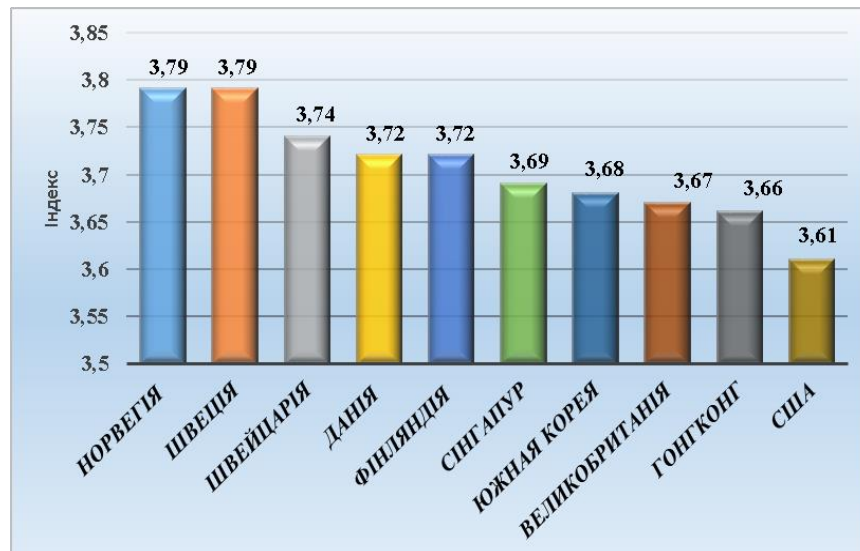

Рис 1. Впорядкування країн-лідерів цифрової економіки за рейтингом Digital Evolution Index, 2017.

Другим важливим інтегративним індексом, що характеризує країни світу за рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій є ICT Development Index, який розроблено в 2007 році Міжнародним союзом зв'язку (International Telecommunication Union). Згідно рейтингу ICT найбільш розвиненими країнами в цій сфері є Ісландія (1 місце), Великобританія, Данія, Швейцарія, Швеція та Норвегія. Україна в рейтингу країн світу за ICT Development Index на початок 2018 року посідає 79 місце. Зазначимо, що серед семи країн, які межують з Україною географічно, це найнижчий показник.

Не менш значущим інтегративним індексом в оцінці рівня цифровізації країни є Індекс розвитку електронного уряду ООН (E-Government Development Index). Динаміка місця в загальному рейтингу визначається динамікою відносного положення країни в трьох групах показників: індексу телекомунікаційної інфраструктури (в нього входять п'ять показників, що характеризують розвиток фіксованого і стільникового зв'язку, а також проникнення інтернету); індексу людського капіталу (чотири показники, що характеризують грамотність населення, залученість в освіту, очікувану і середню тривалість навчання) і індексу онлайн-послуг (розраховується за результатами обстеження офіційних веб-сайтів). Рейтинг країн світу за Індексом розвитку електронного уряду ООН показує що лідером є Данія. Україна посідає 82-ге місце.

Четвертий вагомий індекс, що суттєво доповнює оцінку рівня розвитку цифрової економіки в країні – це Індекс мережевої готовності (The Networked Readiness Index). Він являє собою комплексний показник розвитку ІКТ, який вимірює рівень розвитку за 53 параметрами, об'єднаними в три основні групи: наявність умов для розвитку ІКТ, готовність громадян і державних органів до використання ІКТ та рівень використання ІКТ в громадському, комерційному і державному секторах. За цим індексом найбільш розвиненими країнами є Фінляндія та Сінгапур (1 місце), Україна ж посідає 75 місце.

Більшість сучасних дослідників прогнозують підвищення темпів росту ВВП за рахунок цифровізації економік країн. Так, за прогнозами консалтингової компанії Accenture, ВВП розвинених країн до 2020 р. зросте за рахунок «цифрової економіки» на 1,8%, а ВВП країн, що розвиваються - на 3,4%.

Проведене дослідження дозволяє дістати висновку, що впровадження конвергентних технологій, підвищення якості інтернет-інфраструктури, інституційний розвиток та інноваційний клімат є головними напрямками, які мають визначати розвиток цифрової економіки в Україні. Ключовою стратегією розвитку цифрової економіки в Україні має стати «цифровізація» країни, формування внутрішнього ринку ІКТ та мотивації потреб

споживачів у «цифрових технологіях». Покращення темпів розвитку цифрової економіки в Україні передусім залежить від того, наскільки швидко та ефективно зможуть удосконалити інформаційно-комунікаційні технології провідні телекомунікаційні підприємства. Прогресивний розвиток телекомунікаційних підприємств позитивно вплине на інноваційну активність підприємств усіх інших галузей.

Висновки. Проведене дослідження дозволило обґрунтувати концептуальне бачення змісту терміну «цифрової економіки», яке відтворює взаємозв'язок між її вихідними передумовами, сучасними драйверами та ризиками. На даному етапі вихідними передумовами є розвиненість відповідної інфраструктури, у т.ч. інтернет-інфраструктури; високий рівень кібербезпеки, у т.ч. в ІТ-сфері; достатній рівень інвестицій; розвинені цифрова культура та цифрове проектування. Також дослідження показало, що Україна у теперішній час за ключовими інтегративними індексами розвитку цифрової економіки та інформаційно-комунікаційної сфери займає найнижчі місця серед європейських країн та відстає від країн, з якими вона географічно межує.

В результаті дослідження для прискорення реалізації цифрової економіки в Україні доведено необхідність підвищення рівня конвергентно-орієнтованого розвитку телекомунікаційних підприємств, як системоутворюючих в процесі формування цифрової економіки. Встановлено, що у першу чергу удосконалення потребують такі компоненти, як: запровадження технологій, що забезпечують швидкість передачі інформації близькою до пропускнуєї спроможності каналу та підвищення загального рівня стратегічної орієнтації телекомунікаційних підприємств. Поряд з цим, даним підприємствам слід забезпечувати підтримку вже досягнутого високого рівня конвергентної орієнтації у частині рівня якості телекомунікаційних послуг та поглиблення вертикальної та горизонтальної інтеграції за рахунок розширення конвергентних (пакетних) послуг різним сегментам споживачів.

Список використаної літератури

1. Bell, D. The coming of post-industrial society: A venture of social forecasting. N. Y.: Basic Books, 1973.
2. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США. Москва: Прогресс, 1966.
3. Kelly K. New Rules for the New Economy. WIRED. September, 1997. URL: <http://www.wired.com/wired/0.09/newrules.html>
4. Ещенко Е.О. Сетевые сообщества – драйверы институциональных трансформаций глобальной хозяйственной системы. *Економіка и Финансы*. 2014. № 10. С. 3–9.
5. Маслов А.О. Теорія інформаційної економіки та її інституційно-соціальні витоки. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2012. Вип. 27. Т. 3. С. 110–118.

REFERENCES

1. Bell, D. (1973) The coming of post-industrial society: A venture of social forecasting. New York: Basic Books.
2. Makhlop, F. (1966) Proizvodstvo i rasprostraneniye znaniy v SShA [Production and dissemination of knowledge in the US]. Moscow: Progress.
3. Kelly, K. New Rules for the New Economy. WIRED. September, 1997. Retrieved from <http://www.wired.com/wired/0.09/newrules.html>
4. Eshchenko, E.O. (2014) Setevyye soobshchestva – drayvery institutsionalnykh transformatsiy globalnoy khozyaystvennoy sistemy [Network communities – drivers of institutional transformations of the global economic system]. *Ekonomika i Finansy*, (10), 3-9.
5. Maslov, A. O. (2012) Teoriia informatsiinoi ekonomiky ta yii instytutsiino-sotsialni vytyoky [The theory of information economy and its institutional and social origins]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, (27(3)), 110-118.

ГУСЕВА ОЛЬГА ЮРЬЕВНА, ХЛЕВИЦКАЯ ТАТЬЯНА БОРИСОВНА. ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ В УКРАИНЕ. В статье сформировано концептуальное видение составляющих цифровой экономики в современных условиях. Обоснованы перспективы развития цифровой экономики в Украине на основе оценки ее текущего положения в соответствующих рейтинговых индексах других стран. Доказана необходимость конвергентно-ориентированного развития телекоммуникационных компаний как системообразующих в цифровой экономике.

Ключевые слова: цифровая экономика, телекоммуникационные предприятия, конвергенция, развитие.

GUSYEVA OLGA, THLEVITSKAYA TATIANA. PROSPECTS OF DIGITAL ECONOMY DEVELOPMENT IN UKRAINE. The conceptual vision of the components of digital economy in modern conditions is formed in the article. Prospects for the development of the digital economy in Ukraine are grounded on the basis of an assessment of its current place in the relevant rating indexes among other countries. The necessity of convergent-oriented development of telecommunication enterprises as system-forming in the digital economy is proved.

Key words: digital economy, telecommunication enterprises, convergence, development.